

Research Paper

Investigating the Spiritual Intelligence of Farhangian University Students of Fars Province to Achieve Transcendent Education

Abbas Anarinejad

Departemnt of Educational Sciences, Farhangian University, Shiraz, Iran.

Pari Fahandej Sadi

Departemnt of Educational Sciences, Farhangian University, Shiraz, Iran.

Received: 98/13/9

Accepted: 99/5/12

PP: 83-92

Keywords:

spiritual intelligence, excellent education, students, Farhangian University

Abstract

The main purpose of this study was to investigate the level of spiritual intelligence of students of Farhangian University of Shiraz to achieve transcendent education. This research is considered as a quantitative research in terms of nature and applied research in terms of purpose. The research method was field survey and the statistical population of the study included students of Shiraz Farhangian University in the academic year of 2019-2020, amongst which 310 people were selected using Cochran's formula by stratified random sampling method. Data were collected using the King Spiritual Intelligence Scale. The validity of the questionnaire was confirmed by experts and the questionnaire had a reliability of 0.87 which was done through Cronbach's alpha. The research data were analyzed using SPSS21 software with one-sample t-test and independent t-test. Students are in a relatively high position in terms of spiritual intelligence and its components (except for the expansion of the state of consciousness), but they are far from the desired level of adequacy. Meanwhile, there is a significant difference between the spiritual intelligence of male and female students.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Corresponding author: Pari Fahandej Sadi

Address: Departemnt of Educational Sciences, Farhangian University, Shiraz, Iran.

Email: Pari.fahandezh1229@gmail.com

مقاله پژوهشی

بررسی هوش معنوی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان فارس در راستای تحقق

آموزش و پرورش متعالی

عباس اناری نژاد¹ و پری فهندژ سعدی²

1- گروه علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، شیراز، ایران.

2- دانشگاه فرهنگیان، واحد دانشگاهی سلمان فارسی شیراز

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی میزان هوش معنوی دانشجویان دانشگاه فرهنگیان شیراز جهت تحقق آموزش و پرورش متعالی بود. این پژوهش از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی و از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی به‌شمار می‌رود. روش تحقیق زمینه‌یابی (پیمایشی) بود و جامعه آماری مورد مطالعه شامل دانشجویان دانشگاه فرهنگیان شیراز در سال تحصیلی 98-99 بود که از میان آنها 310 نفر با استفاده از فرمول کوکران با روش نمونه‌گیری طبقه‌ای تصادفی انتخاب شدند. گردآوری داده‌ها با استفاده از مقیاس سنجش هوش معنوی کینگ انجام شد. روایی پرسشنامه مورد تأیید کارشناسان قرار گرفته و پرسشنامه از پایایی 0/87 برخوردار بوده که از طریق آلفای کرونباخ انجام شد. داده‌های پژوهش با استفاده از نرم افزار SPSS21 با آزمون‌های تی تک نمونه‌ای و تی مستقل مورد تحلیل و بررسی قرار گرفت. دانشجویان از نظر هوش معنوی و مؤلفه‌های آن (به جز بسط حالت هوشیاری) در وضعیت نسبتاً بالا قرار دارند ولی از سطح کفایت مطلوب فاصله دارند. ضمن اینکه بین هوش معنوی دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد.

تاریخ دریافت: 98/9/13

تاریخ پذیرش: 99/5/12

شماره صفحات: 83-92

واژه‌های کلیدی:

هوش معنوی، آموزش و پرورش متعالی،
دانشجویان، دانشگاه فرهنگیان

* نویسنده مسئول: پری فهندژ سعدی

نشانی: . دانشگاه فرهنگیان، واحد دانشگاهی سلمان فارسی شیراز

پست الکترونیکی: Pari.fahandezh1229@gmail.com

مقدمه

مردم سرتاسر جهان نشان داد که همبستگی قوی بین عملکرد هوش معنوی و سن افراد وجود دارد. Joseph & Lakshemi (2011) نیز نشان دادند که توسعه هوش معنوی در بهبود روابط درون فردی، دستیابی به هدف و معنا، انگیزه، تعهد، مسولیت پذیری، خودآگاهی، روحیه تیمی، مدیریت استرس و مدیریت زمان نیروهای انسانی، موفق عمل کرده است.

نتایج پژوهش‌های پترسون (Peterson, 2000) نیز بیانگر آن است که شادی در بهبود و افزایش سلامت جسمانی و روانی نقش موثری دارد و باعث امنیت و رضایت در زندگی و روحیه مشارکت بالاتر می‌گردد، و افراد دارای زندگی معنوی، بدون شک از نظر روان شناختی، افراد سالمی هستند. پژوهش‌های مختلف نشان داده‌اند که میان هوش معنوی و هدف زندگی، رضایت از زندگی و سلامت، همبستگی بالایی وجود دارد.

اسنایدر و همکارانش (Snyder et al, 2002) در بررسی تحقیقات انجام گرفته در مورد "اثرات معنویت بر سلامت فرد" دریافتند که معنویت با بیماری کمتر و طول عمر بیشتر همراه است و افرادی که دارای جهت گیری معنوی هستند، هنگام مواجهه با جراحی، به درمان، بهتر پاسخ می‌دهند و نشان می‌دهد که تمرین‌های معنوی افزایش دهنده بعضی از ویژگی‌های فردی است که برای بهره گیری از هوش معنوی مفید هستند. اسکینر و همکارانش در سال 2004 بعد از بررسی بسیار معنویت از نقش زندگی یا روشی برای بودن و تجربه کردن دانستند که با آگاهی یافتن از یک بعد غیر مادی به وجود می‌آید و ارزش‌های قابل تشخیص، آن را معین می‌سازد (Skinner et al, 2004).

عبدل رانی، عابدین (Abdul Rani & Abedin, 2013) در پژوهشی در مالزی نشان دادند بین هوش معنوی و عملکرد کاری همبستگی مثبت وجود دارد.

سورانی (Sourani, 2019) با انجام مطالعه ای تحت عنوان «تأثیر هوش معنوی بر سلامت روان معلمان مدارس» به این نتیجه رسید که هوش معنوی و ابعاد آن (تفکر انتقادی وجودی، معنا سازی شخصی، آگاهی متعالی، گسترش خودآگاهی) بر سلامت روان معلمان مدارس دولتی متوسطه دخترانه شهر تهران تأثیر دارد، که این امر نشانگر اهمیت نقش هوش معنوی در محیط‌های اجتماعی است.

برهانی، دهقانی و صمدی (Borhani, Dehghani and Samadi, 2018) با بررسی تأثیر هوش معنوی و خودکارآمدی معلمان بر سبک‌های تدریس آنان با ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مختلف به این نتیجه رسیدند که هوش معنوی و خودکارآمدی معلمان به طور مثبت و معنادار قدرت پیش‌بینی و تأثیرگذاری بر سبک‌های تدریس معلمان را دارند. در بین معلمان با رشته

بی‌تردید یکی از مهم‌ترین عوامل پیشرفت هر جامعه، آموزش و پرورش آن جامعه است و تجربه نشان داده است که رشد و تعالی آموزش و پرورش در هر کشوری، ترقی، تعالی و پیشرفت آن کشور را رقم زده است. از میان تمامی عوامل آموزشی و تربیتی، نقش معلم به عنوان عنصری مهم و اساسی در نظام تعلیم و تربیت متعالی، جایگاه و اهمیت بسزایی دارد. در این راستا، معلم سازنده محیط‌های آموزشی و عامل ایجاد موقعیت مطلوب در تحقق هدف‌های آموزش و پرورش محسوب می‌گردد. لذا، در مسیر رشد و تعالی نظام آموزش و پرورش، نه تنها دانش، توانایی و دیدگاه‌های علمی معلم تعیین‌کننده است، بلکه کل شخصیت (فیزیکی، روان‌شناختی، رفتاری و...) اوست که در ایجاد شرایط لازم برای تحول و تعالی محیط‌های آموزشی تأثیرگذار می‌باشد.

هوش معنوی یکی از ویژگی‌های روان‌شناختی است که سازه معنویت و هوش را در یک سازه جدید ترکیب می‌کند و این هوش به افراد فرصت می‌دهد تا در مقابل واقعیت‌های مادی و معنوی حساس باشند و تعالی خویش را هر روز در لایه لای اشیا، مکان‌ها، ارتباطات و نقش‌ها جستجو کنند. هوش معنوی شامل توانایی برای استفاده از چنین موضوعاتی است که می‌تواند کارکرد و سازگاری فرد را پیش‌بینی کند و باعث تولیدات و نتایج ارزشمندی شود (Vaziri & Zarei, 2012). بنابراین شناخت این هوش از حیث شیوه عملکرد و اثرگذاری بر فعالیت‌های آموزشی و مدیریتی معلمان می‌تواند به تقویت، بهبود و به کارگیری آن در عمل منجر شود.

هوش معنوی زیربنای باورهای معلم و نقشی است که این باورها و ارزش‌ها در کنش‌هایی که او انجام می‌دهد و به زندگی خود شکل می‌دهد به شمار می‌آید (Kadkhodai & Jahani, 2012) و در معلم احساسی پدید می‌آورد که وی خود را مسئول، فعال، فردی خلاق برای کنش‌های خود و دریافت آن می‌بیند (Samadi, 2007)؛ همچنین نقشی اساسی در زمینه‌های گوناگون به‌ویژه در ارتقا و بهبود مؤلفه‌های روان‌شناختی مانند خودکارآمدی معلمان دارد.

در واقع ایمنوز معنویت را از زاویه هوش مورد توجه قرار می‌دهد و بیان می‌کند که: «هوش معنوی، چارچوبی برای شناسایی و سازماندهی مهارت‌ها و توانمندی‌های مورد نیاز است، به گونه‌ای که با استفاده از معنویت میزان انطباق پذیری فرد افزایش می‌یابد.» (Amram, 2009).

هوش معنوی موضوعی است که یافته‌های پژوهشی و تجربی در مورد آن اندک است. با این حال اخیراً این موضوع نظر بسیاری از صاحب نظران و محققان را به خود جلب کرده است. از جمله این تحقیقات در سال 2003 و 2004 بر روی 5490 نفر از

معنوی انجام سازگاران و کاربردی موارد یاد شده در موقعیت‌های خاص و زندگی روزمره است (Nazel, 2004).

از آنجایی که دانشجو معلمان نقش مهمی در توانمندسازی و ارتقای سطح تربیتی، دانشی و مهارتی دانش آموزان خواهند داشت، از این رو هدف از انجام این پژوهش بررسی میزان هوش معنوی دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان فارس بود، که به این واسطه زمینه‌ای برای اندازه‌گیری و افزایش مداخلات هوش در تمامی ابعاد زندگی فراهم شود، موانع و مشکلات رشد هوش معنوی شناسایی و برطرف شود و همچنین دانشجومعلمان با شناخت کامل خود به بررسی بقیه جوانب روحی خود بپردازند. ضمن اینکه هدف اصلی مقاله صرفاً اندازه‌گیری هوش معنوی دانشجویان نیست، بلکه منظور و هدف اصلی از شناخت بیشتر هوش معنوی دانشجویان، تربیت معلمانی است که در آینده بتوانند مایه و باعث تعالی آموزش و پرورش شوند. در این راستا، پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به سوالات زیر می‌باشد:

1. دانشجویان دانشگاه فرهنگیان فارس از نظر هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در چه وضعیتی قرار دارند؟
2. آیا هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در بین دانشجویان پسر و دختر متفاوت می‌باشد؟
3. آیا هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در بین دانشجویان متأهل و مجرد متفاوت می‌باشد؟

روش تحقیق

این پژوهش از نظر ماهیت از نوع پژوهش‌های کمی و از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی به شمار می‌رود. روش تحقیق زمینه‌یابی (پیمایشی) بود. پژوهش حاضر در سال 1398 انجام شد و جامعه آماری آن دانشجومعلمان دانشگاه فرهنگیان فارس در سال تحصیلی 1398-1399 بودند. تعداد نمونه 324 نفر با استفاده از فرمول کوکران به روش تصادفی طبقه‌ای انتخاب شد. با توجه به اینکه برخی افراد از همکاری در تکمیل پرسش‌نامه‌ها خودداری کردند و برخی از پرسش‌نامه‌ها نیز مخدوش بود و کنار گذاشته شد، در مجموع تعداد 310 پرسشنامه داده‌دهی شده و در تحلیل مورد استفاده قرار گرفت (جدول 1).

جدول 1- اطلاعات دموگرافیک دانشجویان نمونه

متغیر	سطوح	فراوانی	درصد
جنس	زن	180	58/06%
	مرد	130	41/93%
وضعیت تاهل	مجرد	280	90/32%
	متاهل	30	9/67%
جمع		310	100%

تحصیلی مختلف از نظر هوش معنوی تفاوت معنی‌دار هست. به- عبارت دیگر، معلمان دارای رشته تحصیلی مرتبط دارای هوش معنوی بیشتری هستند.

نتایج تحقیق اردلان، سرچپانی و سرچپانی (Ardalan, Sarchahani and Sarchahani, 2015) نشان داده است که بین هوش معنوی و مؤلفه‌های آن (زندگی معنوی با اتکا به هسته درونی و درک و ارتباط با سرچشمه هستی) با کیفیت زندگی کاری و ابعاد آن و بلوغ معلمان و ابعاد آن رابطه مثبت و معناداری وجود دارد. همچنین هوش معنوی و مؤلفه‌های آن (زندگی معنوی با اتکا به هسته درونی و درک و ارتباط با سرچشمه هستی) پیش‌بینی‌کننده‌ی معنادار کیفیت زندگی کاری و بلوغ معلمان می‌باشند. نتایج به دست آمده در مطالعه اسدزاده هیر و همکاران (Asadzadeh Hir et al, 2020) نیز نشان داد بین هوش معنوی و مؤلفه‌های آن با عملکرد شغلی معلمان رابطه مثبت و معناداری وجود دارد و مؤلفه‌های هوش معنوی قادرند میزان 71/2 درصد از عملکرد شغلی معلمان را پیش‌بینی کنند؛ بنابراین می‌توان گفت که هوش معنوی نقش مهمی را در عملکرد شغلی معلمان بازی می‌کند.

خورشیدی و جان‌آبادی (Khorshidi and Janabadi, 2012) در تحقیق خود ارتباط بین هوش معنوی و رضایت شغلی معلمان مدارس را تأیید کردند.

حسینیان و همکاران (Hosseini et al, 2012) در تحقیقی تحت عنوان «بررسی رابطه هوش معنوی با هوش هیجانی در بین دختران دانشجوی الزهرا (س)» به این نتیجه دست یافتند که بین هوش معنوی و هوش هیجانی رابطه معناداری وجود دارد به این معنی که هر چند افراد از هوش معنوی بالاتری برخوردار باشند از نظر هوش هیجانی نیز در سطح بالاتری قرار دارند. نتایج تحقیق غفرانی و همکاران (Ghofrani et al, 2012) در رابطه با نقش هوش معنوی در کیفیت زندگی نشان داد که هوش معنوی نقش موثری در پیش‌بینی کیفیت زندگی دارد.

تأثیر فوق‌العاده هوش معنوی بر متغیرهای مهم مدیریتی همچون رهبری، انگیزش، خودکنترلی، قابلیت تغییر، ارتباطات، عملکرد و ... و نیز ارتباطش با دیگر انواع هوش سبب می‌شود هوش معنوی به یک موضوع مهم در هر جامعه‌ای تبدیل شود. دانشجویان که مهمترین عنصر اصلی یک نهاد می‌باشند برای ایفای نقش خود به درستی ابتدا نیاز است که از خود شروع کنند و این خودشناسی است، هوش معنوی ممکن است، امری شناختی-انگیزشی باشد که مجموعه‌ای از مهارت‌های سازگاری و منابعی را که حل مسئله و دستیابی به هدف را تسهیل می‌کند معرفی می‌نماید (Cisco, 2002; Wellman, 2001) هوش

در پژوهش رقیب و همکاران (Rivals and Partners, 2011) پایایی این پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ 0/88 برآورد شد. روایی صوری و محتوایی پرسشنامه نیز توسط متخصصان روان‌شناسی مورد تأیید قرار گرفته است. در این پژوهش روایی پرسشنامه فوق مورد تأیید اساتید و کارشناسان مربوطه قرار گرفت و پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ مطلق جدول زیر محاسبه شده است:

جدول 1- پایایی پرسشنامه و زیرمقیاس های آن.

ابعاد	کل پرسشنامه	تفکر وجودی انتقادی	تولید معنای شخصی	آگاهی متعالی	بسط حالت هشیاری
ضریب	0/87	0/69	0/068	0/71	0/75

برای گردآوری داده‌های موردنیاز از پرسشنامه استاندارد هوش معنوی کینگ (SISRI¹) استفاده شد. پرسشنامه هوش معنوی کینگ (SISRI) در سال ۲۰۰۸ توسط کینگ طراحی و ساخته شد. این پرسشنامه دارای ۲۴ گویه است و چهار زیرمقیاس دارد: تفکر وجودی انتقادی، تولید معنای شخصی، آگاهی متعالی و بسط حالت هشیاری. پاسخ سؤالات با استفاده از مقیاس پنج سطحی لیکرت (کاملاً درست، بسیار درست، تا حدودی درست، نادرست و کاملاً نادرست) تنظیم شده بود.

با توجه به پنج طیفی بوده گزینه‌ها (کاملاً درست تا کاملاً نادرست) و دامنه نمرات (به ترتیب از 1 تا 5) میانگین فرضی، عدد 3 در نظر گرفته شد. یعنی اگر در هر یک از مولفه‌ها میانگین بدست آمده از 3 بیشتر شد بدین معنی است که این سؤال از نظر افراد مورد قبول است و افراد از نظر آن متغیر در وضعیت نسبتاً بالایی به سر می‌برند. برای تجزیه و تحلیل سؤال‌ها از روش آماری تی تست تک نمونه‌ای (t-test) استفاده شد.

برای تجزیه و تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده، از روش‌های آمار توصیفی (مانند فراوانی، درصد، انحراف معیار) و آمار استنباطی (مانند آزمون t تک نمونه و t برای نمونه‌های مستقل) با بهره‌گیری از نرم‌افزار آماری spss21 استفاده گردید.

یافته‌ها

پرسش اول: دانشجویان دانشگاه فرهنگیان فارس از نظر هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در چه وضعیتی قرار دارند؟

جدول 2- مقایسه میانگین بدست آمده با میانگین فرضی در مورد بررسی هوش معنوی و مؤلفه‌های آن

متغیر	تعداد	میانگین وزنی	انحراف استاندارد	میانگین فرضی	مقدار t	سطح معناداری
هوش معنوی کلی	303	3/16	0/5	3/00	5/48	0/0001
تفکر وجودی انتقادی	303	3/22	0/6	3/00	6/36	0/0001
تولید معنای شخصی	303	3/45	0/6	3/00	12/71	0/0001
آگاهی متعالی	303	3/17	0/6	3/00	4/96	0/0001
بسط حالت هشیاری	303	2/77	0/7	3/00	-5/03	0/0001

مطلوب (میانگین فرضی 4) فاصله دارند. و در مورد مؤلفه بسط حالت هشیاری (2/77) که میانگین نمرات از میانگین فرضی پایین‌تر است که به معنای وضعیت نه چندان خوب دانشجویان در این زمینه است.

پرسش دوم: آیا هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در بین دانشجویان پسر و دختر متفاوت می‌باشد؟
برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده در این سوال، از آزمون تی تست (t-test) گروه‌های مستقل استفاده می‌شود.

همانگونه که از جدول شماره 1 مشاهده می‌شود مقدار t به دست آمده در مورد هوش معنوی و مؤلفه‌های آن معنادار شده است ($p < 0/01$). پس بین میانگین نمرات بدست آمده و میانگین فرضی تفاوت معناداری وجود دارد. و با توجه به اینکه میانگین نمرات بدست آمده در هوش معنوی کلی و مؤلفه‌های تفکر وجودی انتقادی، تولید معنای شخصی و آگاهی متعالی (3/16، 3/22، 3/45 و 3/17) از میانگین فرضی (3/00) بیشتر است و می‌توان نتیجه گرفت که دانشجویان از نظر این متغیرها در وضعیت نسبتاً خوبی قرار دارند ولی از سطح کفایت

1. The Spiritual Intelligence Self-Report Inventory

جدول 2- بررسی تفاوت نمرات هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در بین دانشجویان دختر و پسر

متغیر	جنسیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	سطح معناداری																																												
هوش معنوی کلی	پسر	127	3/02	0/5	4/12	301	0/0001																																												
	دختر	176	3/26	0/4				تفکر وجودی انتقادی	پسر	127	3/15	0/6	1/71	301	0/08	دختر	176	3/27	0/5	تولید معنای شخصی	پسر	127	3/50	0/6	1/25	301	0/2	دختر	176	3/41	0/5	آگاهی متعالی	پسر	127	3/01	0/6	4/04	301	0/0001	دختر	176	3/28	0/4	بسط حالت هشیاری	پسر	127	2/37	0/7	8/57	301	0/0001
تفکر وجودی انتقادی	پسر	127	3/15	0/6	1/71	301	0/08																																												
	دختر	176	3/27	0/5				تولید معنای شخصی	پسر	127	3/50	0/6	1/25	301	0/2	دختر	176	3/41	0/5	آگاهی متعالی	پسر	127	3/01	0/6	4/04	301	0/0001	دختر	176	3/28	0/4	بسط حالت هشیاری	پسر	127	2/37	0/7	8/57	301	0/0001	دختر	176	3/06	0/6								
تولید معنای شخصی	پسر	127	3/50	0/6	1/25	301	0/2																																												
	دختر	176	3/41	0/5				آگاهی متعالی	پسر	127	3/01	0/6	4/04	301	0/0001	دختر	176	3/28	0/4	بسط حالت هشیاری	پسر	127	2/37	0/7	8/57	301	0/0001	دختر	176	3/06	0/6																				
آگاهی متعالی	پسر	127	3/01	0/6	4/04	301	0/0001																																												
	دختر	176	3/28	0/4				بسط حالت هشیاری	پسر	127	2/37	0/7	8/57	301	0/0001	دختر	176	3/06	0/6																																
بسط حالت هشیاری	پسر	127	2/37	0/7	8/57	301	0/0001																																												
	دختر	176	3/06	0/6																																															

مشاهده میانگین نمرات می‌توان نتیجه گرفت که در این سه مورد نمرات دانشجویان دختر بالاتر بوده است. سوال سوم: آیا هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در بین دانشجویان متأهل و مجرد متفاوت می‌باشد؟ برای تحلیل داده‌های جمع‌آوری شده در این سوال، از آزمون تی تست (t-test) گروه‌های مستقل استفاده می‌شود.

با توجه به جدول فوق و مشاهده سطوح معناداری می‌توان متوجه شد که مقادیر t در مورد متغیر هوش معنوی کلی و مؤلفه‌های آگاهی متعالی و بسط حالت هوشیاری معنادار شده است ($p < 0/01$). و این بدین معنی است که بین این متغیرها در دو گروه دانشجویان دختر و پسر تفاوت معناداری وجود دارد و با

جدول 3- بررسی تفاوت نمرات هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در بین دانشجویان متأهل و مجرد

متغیر	وضعیت	تعداد	میانگین	انحراف استاندارد	t	درجه آزادی	سطح معناداری																																												
هوش معنوی کلی	متأهل	63	3/16	0/4	0/07	301	0/9																																												
	مجرد	240	3/16	0/5				تفکر وجودی انتقادی	متأهل	63	3/20	0/5	0/23	301	0/8	مجرد	240	3/22	0/6	تولید معنای شخصی	متأهل	63	3/42	0/5	0/34	301	0/7	مجرد	240	3/45	0/6	آگاهی متعالی	متأهل	63	3/19	0/5	0/39	301	0/6	مجرد	240	3/16	0/6	بسط حالت هشیاری	متأهل	63	2/80	0/8	0/34	301	0/7
تفکر وجودی انتقادی	متأهل	63	3/20	0/5	0/23	301	0/8																																												
	مجرد	240	3/22	0/6				تولید معنای شخصی	متأهل	63	3/42	0/5	0/34	301	0/7	مجرد	240	3/45	0/6	آگاهی متعالی	متأهل	63	3/19	0/5	0/39	301	0/6	مجرد	240	3/16	0/6	بسط حالت هشیاری	متأهل	63	2/80	0/8	0/34	301	0/7	مجرد	240	2/76	0/7								
تولید معنای شخصی	متأهل	63	3/42	0/5	0/34	301	0/7																																												
	مجرد	240	3/45	0/6				آگاهی متعالی	متأهل	63	3/19	0/5	0/39	301	0/6	مجرد	240	3/16	0/6	بسط حالت هشیاری	متأهل	63	2/80	0/8	0/34	301	0/7	مجرد	240	2/76	0/7																				
آگاهی متعالی	متأهل	63	3/19	0/5	0/39	301	0/6																																												
	مجرد	240	3/16	0/6				بسط حالت هشیاری	متأهل	63	2/80	0/8	0/34	301	0/7	مجرد	240	2/76	0/7																																
بسط حالت هشیاری	متأهل	63	2/80	0/8	0/34	301	0/7																																												
	مجرد	240	2/76	0/7																																															

چشمگیر معنویت در بهبود عملکرد فردی و سازمانی زمینه ساز انجام تحقیق‌های گسترده در این حوزه شده است. تجربه ثابت کرده است تمرین‌های معنوی افزایش دهنده آگاهی و بینش نسبت به سطوح جدید چندگانه هوشیاری هستند و بر عملکرد افراد در زمینه تعالی آموزش و پرورش تأثیر مثبتی دارند. در همین راستا این پژوهش به بررسی میزان هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در دانشجویان دانشگاه فرهنگیان فارس پرداخت که نتایج به دست آمده نشان داد که دانشجویان از میزان هوش معنوی نسبتاً

با توجه به جدول فوق و مشاهده مقادیر t در مورد متغیر هوش معنوی و مؤلفه‌های آن، می‌توان متوجه شد که این مقادیر در معنادار بدست نیامده است و لذا بین دانشجویان متأهل و مجرد در زمینه هوش معنوی و مؤلفه‌های آن تفاوت معناداری وجود ندارد.

بحث و نتیجه گیری

هوش معنوی در حوزه‌های فردی، روان شناختی، تعلیم و تربیت و سایر حوزه‌های علوم انسانی وارد شده است. تأثیر

فرهنگی جامعه، به ویژه مسئولین فرهنگی دانشگاه، باید به آن توجه ویژه نمایند و برنامه‌های خاصی در راستای تعالی آموزش و پرورش پیش بینی کنند.

در همین راستا پیشنهاد می‌شود:

1- پژوهش‌هایی با روش‌های کیفی (مصاحبه، مشاهده و...) و همچنین توجه به سایر متغیرهای جمعیت شناختی در زمینه هوش معنوی انجام گیرد.

2- در تحقیقات آتی تأثیر بافت فرهنگی، محیطی، خانوادگی، اساتید و دوستانی که فرد با آنها در ارتباط است، در هوش معنوی مورد بررسی قرار گیرد. همچنین با انجام مداخلات لازم برای آموزش مهارت- های هوش معنوی مانند برگزاری کارگاه‌های آموزشی با ارائه آموزش‌های کاربردی این مهارت و توانایی را در دانشجویان ارتقا دهیم.

3- پژوهش‌های مشابهی در نواحی مختلف کشور، با توجه به فرهنگ‌های مختلف برحسب گروه‌های دینی یا اقلیت‌های مذهبی در مشاغل مختلف انجام شود. همچنین پرسشنامه هوش معنوی را می‌توان در کنار آزمون‌های دیگر هوش برای شناخت همه جانبه سطوح هوش افراد مورد استفاده قرار داد. باید به سطوح مختلف هوش معنوی در افراد توجه شود و فرصت برای شکوفایی و ارتقای آنان به سطح بالاتر هوش معنوی فراهم گردد. در جامعه باید ملاک‌هایی چون نظام ارزشی حاکم بر فرد، میزان بینش فلسفی افراد و سطح هوش معنوی مورد توجه قرار گیرد؛ زیرا این موارد زیربنای موضوعاتی است که به آنها ایمان داریم و اساس اعتقادات، ارزش‌ها، اعمال و ساختار زندگی ما می‌باشد.

4- بین حجم و محتوی کتب درسی و ساعات و روزهای آموزشی با توانمندی‌ها و ویژگی‌های دانش آموزان تناسب سازی شود.

5- رویکرد فرهنگی- تربیتی در تولید محتوی و تقویت شایستگی‌های پایه‌ی دانش‌آموزان حکمفرما گردد.

6- از روش‌های فعال، خلاق و تعالی بخش در تدریس بیشتر استفاده گردد.

7- از تجهیزات و فناوری‌های نوین آموزشی و تربیتی در راستای اهداف بهره‌گیری شود.

8- با توجه به وضعیت هوش معنوی دانشجومعلم‌ان، جهت بهبود و تعالی بخشی نظام آموزشی باید راه‌های عملی در پیش گرفته شود.

9- کارگاه‌های تخصصی برای آشنایی دانشجومعلم‌ان با هوش معنوی و تحقق و پیشرفت آن در جهت تعالی نظام آموزشی و پیاده سازی در کلاس درس برگزار گردد.

بالایی برخوردارند، که این نتیجه با نتایج پژوهش Mohebbi (2013) و Rival (2009) همسو می‌باشد.

بعلاوه، نتایج به دست آمده حاکی از آن بود که دانشجویان از نظر هوش معنوی و مؤلفه‌های آن (تفکر وجودی انتقادی، تولید معنای شخصی و آگای متعالی) در وضعیت نسبتاً خوبی قرار دارند. همچنانکه، دانشجویان در مؤلفه بسط حالت هشیاری از میانگین پایین‌تری برخوردار هستند. این نتیجه با نتایج تحقیقات قونقی و همکاران (Qunqi et al, 2012)، یعقوبی و ضمیری نژاد (Yaghoubi and Zamiri Nejad, 2011) همسو است، اما با نتایج مطالعه حق شناس و همکارانش (Haghshenas et al, 2011) ناهمسو است.

نتایج حاصل از بررسی تفاوت میان هوش معنوی دختران و پسران نشان داد که بین هوش معنوی دختران و پسران تفاوت معناداری وجود دارد و در دختران هوش معنوی کلی و مؤلفه‌های آگای متعالی و بسط هوشیاری بالاتر می‌باشد که با تحقیقات جورج و همکاران (George et al, 2006) و احمدی کجباف و همکاران (Ahmadi Kajbaf et al, 2019) همسو می‌باشد. شاید یکی از علت‌های آن پایین‌تری بیشتر زنان به عقاید و نگرش‌های مذهبی است. اما با تحقیقات رقیب و همکاران (Raghib and Partners, 2019) و صفرانیان و همکاران (Safranian et al, 2012) و سیمباری و همکاران (Simiari et al, 2016) ناهمسو می‌باشد؛ این گروه از محققین معتقدند که فرصت‌های متعدد جامعه برای تقویت معنویات و ارزش‌های دینی، زمینه رشد هوش معنوی مردان را فراهم کرده است.

در این پژوهش بین دانشجویان متأهل و مجرد در زمینه هوش معنوی تفاوت معناداری مشاهده نگردید. به عبارت دیگر، هوش معنوی و مؤلفه‌های آن در هر دو گروه به یک میزان بود. این یافته با نتایج پژوهش باقری و همکاران (Bagheri et al, 2011) همخوانی ندارد، اما با پژوهش یانگ (Young, 2007) همسو می‌باشد.

بطور کلی با توجه به نتایج به دست آمده در این مطالعه، هوش معنوی دانشجویان در وضعیت نسبتاً مناسبی قرار دارد؛ دانشجویان در همه ابعاد هوش معنوی به جز بعد بسط حالت هوشیاری نمراتی بالاتر از میانگین فرضی دارند؛ هوش معنوی و مؤلفه‌های آگاهی متعالی و بسط حالت هوشیاری در دانشجویان پسر و دختر تفاوت دارد و بین هوش معنوی و هر یک از مؤلفه‌های آن در دانشجویان متأهل و مجرد تفاوتی وجود ندارد؛ یعنی متأهل بودن روی این گروه از دانشجویان تأثیری نداشته است.

با توجه به اهمیت و تأثیر هوش معنوی و رابطه آن با تعالی بخشی نظام آموزشی در دانشجومعلم‌ان به نظر می‌رسد مسئولین

References

- Abdollahzade H, Bagherpour M, Boujmehrani S, Lotfi M. *Spiritual intelligence*. 1st ed. Tehran: psychometric Publication 2009; p76. [In Persian]
- Abdul Rani, A., Abidin, I. & Hamid, M.R, The Macrotheme Review, 2013, "The Impact of Spiritual Intelligence on Work Performance: Case studies in Government Hospitals of East Coast of Malaysia", 46-59, (3)2. [In Persian]
- Ahmadi, S.J.W. Kajaf. MB (2010). "Study of the spiritual attitude of Isfahan University students and its relationship with some demographic characteristics", *Journal of Educational Psychology Studies*, 5(8), pp39-56. [In Persian]
- Amram, Joseph Yosi (2005) "Intelligence Beyond IQ: the contribution of emotion and spiritual intelligence to effective business leadership", Institute of Transpersonal Psychology [In Persian]
- Amram, Y. (2009). "The contribution of emotional and spiritual intelligences to effective business leadership". Dissertation, Palo Alto: Institute of Transpersonal Psychology Journal. [In Persian]
- Amram, Y. (2009). "The Contribution of Emotional and Spiritual Intelligences To Effective Business Leadership". Doctoral Dissertation, Institute of Transpersonal Psychology, California, Palo Alto. (unpublished [In Persian])
- Ardalan, Mohammad Reza; Sarchahani, Zahra; Sarchahani, Mojtaba (2014) The Relationship between Spiritual Intelligence and Quality of Work Life and Maturity of Primary School Teachers in District of Shiraz, *Quarterly Journal of New Approach in Educational Management*, Volume 5, Number 1 (17 in a row), pp. 81 to page 102 [In Persian].
- Asadzadeh Hir, Najaf; Mohajeran, Behnaz; Qaleh, Alireza; Deoband, Afshin; Javadi, Parisa (2020) A study of the relationship between spiritual intelligence and its components with the job performance of teachers in Aslandooz, Volume 8, Number 2- Consecutive Issue 30, Page 7-21 [In Persian]
- Bagheri, Nasrin. Ahadi Hassan and Lotfi Kashani, Farah (2010) "The relationship between coping styles and family atmosphere with happiness". *Journal of Psychological Research*. 2(8). Pp. 21-33 [In Persian]
- Borhani, Shima; Deghani, Marzieh and Samadi, Parvin (2017) The effect of teachers' spiritual intelligence and self-efficacy on their teaching styles with different demographic characteristics in Rudbar city, *Quarterly Journal of Educational Approaches*, Volume 12, Number 1- Number 25, Pages 25-45 [In Persian]
- George, M. (2006). "Practical application of spiritual intelligence in the workplace. *Human resource management international*", *Digest Journal*, 14 (5), 3-5. [In Persian]
- Ghana S, et al. "Correlation of spiritual intelligence with some of demographic and educational factors among the students of Golestan University of Medical Sciences". *Health Promotion Management Journal*. 2012; 2(1): 17-23 [In Persian]
- Ghana S, et al. "Correlation of spiritual intelligence with some of demographic and educational factors among the students of Golestan University of Medical Sciences". *Health Promotion Management Journal*. 2012; 2(1): 17-23 [In Persian]
- Ghasemi Pirbolouti, M., Ahmadi, R., Alavi Ashkaftaki, M. and Alavi Ashkaftaki, P. *Journal of Shahrekord University of Medical Sciences*, 2014, "Study of the relationship between spiritual intelligence and job satisfaction with mental health in the staff of Shahrekord University of Medical Sciences", 16(5) pp. 131-123 [In Persian]
- Ghobari Bonab, B. Salimi, M. Et al. (2009). "Spiritual Intelligence", *Scientific and Research Quarterly of New Educational Thought*, 3(10), pp. 135-137 [In Persian]
- Ghofrani, Fatemeh et al. (2011). "Study of the role of spiritual intelligence in students' quality of life". The first national conference on mental health of students of Islamic Azad University, Quchan branch [In Persian].
- Haghshenas M, Noorbala A. Akaberi A. "Students investigate the relationship between attachment style and spiritual intelligence". *Journal of Medical Ethics*. 2010; 4(14): 181-168. [In Persian]
- Haghshenas, Morteza et al. (2010). "Study of the relationship between spiritual intelligence and students' attachment styles". *Journal of Medical Ethics*, 14(4) [In Persian]
- Hamid N, Keykhosrovani M, Babamiri M, Deghani M "The relationship between mental health, spiritual intelligence with resiliency in student of Kermanshah University of Medical

- Sciences". *Jentashapir Journal*. 2012; 3(2): 338-331 [In Persian]
- Hosseinian, Simin; Shoa Kazemi, Mehrangiz; Agility Nejad, Zahra (2012). "Study of the relationship between spiritual intelligence and emotional intelligence among female students of Al-Zahra University". *Women and Family Defense Cultural Quarterly*, No. 17, pp. 27-7 [In Persian]
  - Joseph C, Lakshmi SS. "Spiritual Intelligence at Work". *Journal of Soft Skills*. 2011; 5(4): 21-30. [In Persian]
  - Kadkhodai, Mohammad and Jahani, Houria. (2011). Adaptation of spiritual intelligence in the decision-making process. The third scientific conference of Tabriz creativity and engineering and management of Iran, .14-1 [In Persian]
  - Khorshidi, A.; ganehebaadi, M. (2012). "Relationship between spiritual intelligence and job satisfaction". *Applied environmental and biological sciences Journal*, 3(3), 130-133. [In Persian]
  - King, D. B. (2008). "*Rethinking claims of spiritual intelligence: a definition, model, & measure*". Unpublished master's thesis, Trent university, Peterborough, Ontario, Canada. [In Persian]
  - Marashi, Seyed Ali; Naami, Abdul Zahra; Bashlideh, Kiomers; Zargar, Yadollah and Ghobari Bonab, Baqer. (2012). The effect of spiritual intelligence training on psychological well-being, existential anxiety and spiritual intelligence in Ahvaz oil students. *Journal of Psychological Achievements (Educational Sciences and Psychology)*, 4(1), 80-63 [In Persian].
  - Mohebbi P, Rastgari L, Jafari A, Sepehrnia M. "Spiritual intelligence in nursing college students and its correlation with demographic variables". *Journal of Nursing Care*. 2013; 2(2): 29-56 [In Persian]
  - Nasel, D. D. (2004). "Spiritual Orientation in Relation to Spiritual Intelligence: A consideration of traditional Christianity and New Age"/individualistic spirituality. [In Persian]
  - Nasel, D.D. (2004). "*Spiritual orientation in relation to spiritual Intelligence: A consideration of traditional Christianity and new age*"/individualistic spirituality. Unpublished doctoral dissertation, South Australia University, Division of Education, Arts and social Sciences, school of psychology. [In Persian]
  - Raghieb M. S, Syadat A. "Analysis of Spiritual Intelligence Department, University of directors and its relationship with demographic characteristics". *quarterly journal of Studies in Islam & Psychology*. 5(9) 2011, 47-57 [In Persian]
  - Rajaei Alireza (2011). "Spiritual Intelligence: Perspectives and Challenges." *Journal of Educational Research*, 5(22). Pp. 49-21 [In Persian]
  - Samadi P. "Spiritual intelligence". *Andishe haye novine tarbiati Journal*. 2007; 3(3,4): 99-114 [In Persian]
  - Samadi, Parvin (2007). *Spiritual Intelligence*. New Educational Thoughts, 2(3and 4), 114-99 [In Persian]
  - Samiari, Hassan et al. *Iranian Journal of Nursing Scientific Quarterly* Volume 3- Number 4(10in a row) - Winter 2014. "Study of the level of spiritual intelligence of dental students", Tehran .2013-2014 [In Persian]
  - Seif, Ali Akbar, Khaksar Maryam (2008) "The effectiveness of teaching cognitive and metacognitive strategies on reducing test anxiety", *Quarterly Journal of Educational Psychology*, 13(46). Pp. .. 72-88 [In Persian]
  - Semyari H, Nasiri M, Arabi F. "The relationship of Dentistry students' spiritual intelligence to general health". *Iranian J Psychiatr Nurs Journal*. 2015;3(1):47-58. [In Persian]
  - Shiasi, M., Etebarian, A., Zirnabadi, Z. A. Ahmadi, M. *Journal of Health Management*, 2016, "The role of spiritual intelligence in the productivity of staff of Isfahan University of Medical Sciences based on the structural equation model", 19(63), Pp. 44-34 [In Persian]
  - Sohrabi, F. (2009). "Fundamentals of Spiritual Intelligence", *Quarterly Journal of Mental Health*, 1(1), pp. 30-23 [In Persian]
  - Sorani, Reza (2019) The effect of spiritual intelligence on mental health of school teachers, *Quarterly Journal of Research in Educational Systems*, Volume 12, Special Issue of Spring 1397, pp. 1201-1211 [In Persian]
  - Tabarsa, G. and Moeini Kirkbandi, M (2015). *Quarterly Journal of Organizational Resource Management Research*. "The relationship between the dimensions of spiritual intelligence

and the reduction of burnout", 4(4), pp. 135-109 [In Persian]

- Vaziri, Ali Asgari and Zarei Matin, Hassan. (2012). Spiritual intelligence and its role in the workplace with emphasis on religious teachings. *Islam and Educational Research*, 1(3), 63-90 [In Persian]

- Wellman, B. (2001). "Physical place and cyberplace: The rise of personalized networking". *International journal of urban and regional research*, 25(2), 227-252. [In Persian]

- Yang KP, "Spiritual Intelligence of Nurses in Taiwan. *J the nursery*". 2007, 14(1): 24-35. [In Persian]

- Yaqubi, Abolghasem (2011). "Study on the relationship between spiritual intelligence and the level of happiness of students at Bu Ali University of Hamadan", *Journal of Research in Educational Systems* 4(9), pp. 95-85 [In Persian]

- Zohra, D. & Marshall, I. (2000). SQ: "spirit all intelligence the ultimate intelligence". London: Bloombury. [In Persian]

